

Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славістичного університету

*Кафедра теорії та практики перекладу
романо – германських мов*

014 – 001

Порівняльна лексикологія французької та української мов

**Програма та методичні рекомендації для студентів
спеціальності 7.030507 – “Переклад”**

Рівне – 2007

**Рівненський інститут слов'янознавства
Київського славістичного університету**

*Кафедра теорії та практики перекладу
романо – германських мов*

**“ Затверджую”
Ректор РІС КСУ
проф. Постолювський Р. М.
“ _____ ” _____ 2007р.**

Порівняльна лексикологія французької та української мов

**Програма та методичні рекомендації для студентів
спеціальності 7.030507 – “Переклад”**

Рівне – 2007

ББК 81. 2 (3=Франц)
Т 191

УДК 811. 133. 1

Тарасюк Н. Ю. Порівняльна лексикологія французької та української мов. Програма та методичні рекомендації для студентів спеціальності 7.030507 – “Переклад”. – Рівне: РІС КСУ, 2007. – 12 с.

Укладач: доцент кафедри теорії та практики перекладу романо – германських мов Рівненського інституту с слов’язнавства Київського славістичного університету, канд. філол. наук *Тарасюк Н. Ю.*

Рецензенти: професор кафедри французької філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка кандидат філологічних наук *Соломарська О. О.* ; доцент кафедри французької філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка кандидат філологічних наук *Ситдикова І. В.*

Зміст

Вступ.....	с.3
Програма курсу “Порівняльна лексикологія французької та української мов”.....	с.5
Плани семінарських занять.....	с.8
Контрольні запитання.....	с.11
Теми рефератів та курсових робіт.....	с.12

Обговорено та затверджено на засіданні кафедри теорії та практики перекладу романо – германських мов РІС КСУ, протокол № 1 від 31.08. 2007р.

Обговорено та затверджено на засіданні Вченої ради Рівненського інституту слов’язнавства Київського славістичного університету, протокол № 4 від 4.12. 2007р.

©Тарасюк Н. Ю. Рівненський інститут слов’язнавства Київського славістичного університету

ВСТУП.

Предметом вивчення теоретичного курсу порівняльної лексикології французької та української мов є лексичний склад французької мови у порівнянні з українською та принципи відбору і використання мовних засобів з метою вираження певного змісту відповідно до різних стилістичних умов спілкування.

Мета курсу:

1. Систематичне співставлення фактів французької та української мов у системі функціонування їх у мовленні. Найбільш повне висвітлення питань розходження у системах лексичного фонду обох мов.
2. Систематичний виклад теоретичних положень, висунутих вітчизняними та зарубіжними вченими у галузі лексикології французької та української мов.
3. Розгляд теоретичних та методологічних проблем порівняльної лексикології, ознайомлення з розвитком різнопланових теоретичних концепцій вивчення проблемних питань даної науки.
4. Розгляд предмету порівняльної лексикології у співвідношенні з курсами історії мови, граматики, фонетики та стилістики. Ознайомлення студентів з теоретичними проблемами визначення слова, з питанням словотворення у сучасній французькій та українській мовах. Вивчення таких важливих розділів лексикологічної науки, як семантична структура слова, словниковий склад мови, фразеологія, етнологічні основи словникового складу мови, лексикографія.

Дана програма курсу порівняльної лексикології французької та української мов розрахована на 34 академічні години, з яких 20 годин лекційних та 14 семінарських.

Семінарські заняття мають на меті:

1. Перевірити розуміння студентами викладення матеріалу, поданого у лекційному курсі порівняльної лексикології французької та української мов.
2. Сформувати у студентів навички реферування наукової літератури.

3. Навчити студентів орієнтуватись в основних світоглядних теоріях та концепціях в галузі лексикології, сформувати у студентів навички аналізу проблем та процесів порівняльної лексикології.
4. Навчити студентів використовувати методи лексичного аналізу та метод зіставного аналізу лексики з метою здійснення компаративної характеристики лексичних систем французької та української мов та вирішення практичних завдань, пов'язаних з методикою викладання перекладу та перекладом з французької мови на українську та з української на французьку.
5. Навчити студентів культурі наукового мислення, ясно та логічно висловлювати свої думки як усно, так і письмово.
6. Сформувати у студентів навички самостійно опановувати нові знання, критично оцінювати науковий досвід з позицій останніх досягнень у галузі лексикології та компаративної лінгвістики.

Враховуючи великий об'єм питань, що складають основу курсу порівняльної лексикології французької мови з українською та з метою досягнення студентами оптимальних результатів у вивченні даного курсу є рекомендованим вивчення певного переліку тем в межах організацій самостійної роботи кожного студента. Така робота може перевищувати 34 аудиторні години, які пропонуються даною програмою для лекційних та семінарських занять.

Нормою самостійної студентської роботи є наукова студентська діяльність, яка може бути втілена у написанні курсових та дипломних робіт у галузі порівняльної мови, в участі у науково-практичних конференціях викладачів та студентів ВУЗів.

ПРОГРАМА КУРСУ “ПОРІВНЯЛЬНА ЛЕКСИКОЛОГІЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ”

Тема: Предмет вивчення порівняльної лексикології. Методи лексичного та компаративного аналізів.

Визначення предмета порівняльної лексикології. Основні методи лексичного та компаративного аналізів. Синхронічний та діахронічний аспекти вивчення лексики. Лексика як система, поняття системи. Зв'язок порівняльної лексикології з іншими галузями мовної науки.

Тема: Знакова природа слова у системах французької та української мов.

Слово як основна одиниця мови, проблема визначення слова у французькій та українській мовах. Знакова природа слова. Основні функції слова.

Значення слова як структура. Етимологічне значення, проблема умотивовання лексеми. Фонетичні та граматичні характеристики слова, співвіднесеність фонетичних та граматичних форм слів у французькій та українській мовах.

Тема: Основні принципи класифікації лексики.

Класифікація лексики відповідно до етимологічного та семантичного принципів. Польова природа лексики французької та української мов. Лексико-семантичні поля. Особливості синонімії у французькій та українській мовах. Визначення синонімів. Абсолютні, відносні, часткові синоніми. Особливості омонімії у французькій та українській мовах. Визначення омонімів. Часткові антоніми. Антонімія на морфематичному рівні. Омоніми та їхні різновиди: омофони, омографи. Визначення паронімів. Архаїзми та неологізми, передумови виникнення. Визначення паронімів.

Тема: Джерела розвитку словника французької та української мов.

Семантичний розвиток лексики. Вплив внутрішніх та зовнішніх факторів розвитку мови на формування словника. Значення слова, актуалізація лексичної семантики у мовленні. Типи значень: прямі та похідні. Проблема похідності слова в межах лексичної семантики.

Фактори розвитку семантики слова. Особливості семантичного розвитку слів: поняття полісемії та моносемії; звуження, розширення та зміщення значення; метонімія; метафора; гіпербола; літота; евфемізми.

Тема: Словотворення.

Словотворення як розділ лексикології. Визначення словотворення як науки. Предмет та методи вивчення словотвору (методи словотвірного та морфемного аналізів). Словотворення та деривація (словотвірні ряди, дериваційна парадигма). Проблема похідності слова у словотворенні. Бінарно-опозиційні зв'язки твірної та похідної лексем як фактор визначення словотворчого типу. Словотвірний та морфематичний типи. Словотворчі форманти – фактор визначення засобу словотворення. Поняття словотвірного значення, основні чинники формування словотвірного значення: словотвірний тип, словотвірний формант, граматична категорія частини мови, семантична маркованість морфем. Умотивованість словотвірного значення.

Морфологічні засоби словотворення:

- Афіксація, продуктивність афіксації у французькій та українській мовах.
- Суфіксація. Роль суфіксації у словотворенні французької та української мов. Продуктивність суфіксів в утворенні словотвірних типів французької мови. Іменникові та дієслівні суфікси. Граматична та семантична маркованість суфіксів.
- Префіксація. Продуктивність префіксів у французькому словотворенні. Іменникові та дієслівні префікси. Семантична маркованість префіксів.
- Парасинтез. Суфіксально-префіксальне словотворення з точки зору словотвірного та морфематичного аналізів.
- Зворотнє словотворення (або регресивна деривація). Проблема зворотнього словотворення та похідності лексеми. Продуктивність зворотнього засобу словотворення у сучасній французькій мові.

Морфолого-синтаксичні засоби словотворення:

- композитний засіб словотворення (словоскладання). Вплив аналітизму та синтетизму мови на словоскладання. Ідентифікація складного слова. Лексико-семантичні аспекти словоскладання. Словоскладання та афіксація.

- Конверсія у французькій та українській мовах. Конверсія та морфологічна транспозиція, звуження лексико-синтаксичної мовної одиниці.
- Ономатопея.
- Абревіація.
- Апокопа.
- Афереза.
- Телескопія.

Тема: Запозичення.

Зовнішній фактор виникнення запозичень. Основні джерела запозичень французької та української мов. Особливості запозичень у французькій мові: запозичення з класичних, східних, романських, германських мов, лексика російського походження, діалектні слова, запозичення з західно-європейських мов. Проблема адаптації запозичень у системі словника французької мови. Дублетні форми, лексика народна та книжна. Фразеологічні запозичення, способи запозичення фразеологічних одиниць. Вплив французької фразеології на фразеологію української мови. Роль запозичень у збагаченні лексики французької мови.

Тема: Фразеологія як проблема аналітичного слова.

Визначення фразеології як науки. Теоретичні та методологічні проблеми фразеології. М.Баллі та його вчення щодо фразеології. Вчення В.В.Виноградова про фразеологічну одиницю. Фразеологія у сучасному французькому, українському та східнослов'янському мовознавстві. Зв'язок фразеології з лексикологією, проблема співвідношення слова та фразеологізму. Розділи фразеології та їх об'єкти вивчення, методи дослідження фразеології. Фразеологічна система та її специфіка. Функціональне призначення фразеології в мові. Ознаки фразеологічних одиниць та їхня характеристика.

Класифікація фразеологічних одиниць: фразеологічні сполучення, єдності, зрощення. Структурні, функціональні, семантичні типи фразеологічних одиниць у французькій та українській мовах. Структурно-граматичні особливості ФО. Семантичні, лексико-стилістичні та фонетичні особливості ФО. Джерела походження ФО у французькій та українській мовах.

Тема: Лексикографія, види словників.

Визначення лексикографії. Основні проблеми укладення словників. Одномовні словники: мовні, мовно-енциклопедичні, аналогічні словники, словники синонімів, аргю, частотні, фразеологічні, історичні, словники неологізмів. Двомовні словники.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.

Тема 1. Предмет вивчення порівняльної лексикології. Методи лексичного та компаративного аналізів.

1. Предмет порівняльної лексикології та основні методи аналізу: метод сегментацій, аналіз безпосередніх складових; компонентно-дистрибутивний, контекстуальний, трансформаційний, порівняльний методи аналізу.
2. Синхронія, діахронія.
3. Поняття системи. Лексика як система.
4. Зв'язок порівняльної лексикології з іншими галузями філологічної науки.

Практичні завдання:

1. Визначити субстантні елементи лексичної системи.
2. Застосовуючи методи лексичного аналізу, здійснити аналіз лексем в аспектах синхронії та діахронії.

Тема 2. Знакова природа слова.

1. Проблема визначення слова у французькій та українській мовах.
2. Знакова природа слова. Основні функції слова.
3. Значення слова як структура. Фонетичні та граматичні характеристики французького слова у порівнянні з українським.
4. Проблема умотивованості лексеми.

Практичні завдання.

1. Визначити основні функції поданих лексем.
2. Описати етимологічне значення поданих лексем.
3. Визначити лексичне та граматичне значення поданих лексем.

Тема 3. Основні принципи класифікації лексики.

1. Етимологічний та семантичний принципи класифікації лексики.
2. Синоніми, антоніми.
3. Архаїзми, неологізми.
4. Омоніми та їхні різновиди; омофони, омографи.

Практичні завдання:

1. Скласти синонімічний та антонімічний ряди поданих лексем.
2. Визначити пари архаїзмів та неологізмів із загальної кількості поданих слів.
3. Визначити омофони та омографи.

Тема 4 Джерела розвитку словника французької мови.

1. Семантичний розвиток слів як засіб поповнення словника французької мови.
2. Словотворення як засіб розвитку французької мови. Спільні риси та відмінності словотворення французької та української мов.
3. Особливості творення фразелогічних одиниць.
4. Проблема запозичень у французькій мові. Основні джерела запозичень французької та української мов.

Практичні завдання.

1. Визначити запозичені та власне французькі лексеми із загальної кількості поданих слів.
2. Назвати спосіб семантичного розвитку поданих слів.

Тема 5. Словотворення.

1. Теоретичні засади визначення предмета словотворення.
2. Проблема визначення словотворчого типу. Принципи розмежування словотвірного та морфематичного аналізів лексем.
3. Морфологічні та морфолого-синтаксичні засоби словотворення.
4. Умотивованість словотворчого значення похідних лексем (основні чинники).

Практичні завдання.

1. Назвати морфологічні та синтаксичні засоби словотворення.
2. Визначити морфематичні та словотвірні типи похідних лексем.

3. Визначити безпосередню та опосередковану умотивованість словотворчого значення поданих лексем.

Тема 6. Фразеологія як проблема аналітичного слова.

1. Теоретичні та методологічні проблеми фразеологій.
2. Структурно-граматичні особливості фразеологічних одиниць французької та української мов:
  - фразеологічні сполучення (les groupements phraséologiques);
  - фразеологічні єдності (les séries phraséologiques);
  - фразеологічні зрощення (les unités phraséologiques).
3. Семантичні, лексико-стилістичні та фонетичні особливості фразеологічних одиниць французької та української мов.
4. Джерела походження фразеологічних одиниць у французькій та українській мовах.

Тема 7. Лексикографія, види словників.

1. Лексикографія. Основні проблеми укладення словників.
2. Одномовні словники.
3. Двомовні словники.

Практичні завдання.

1. Використовуючи етимологічні словники, визначити етимологію поданих лексем.
2. Здійснити аналіз перекладу лексем з використанням двомовних та багатомовних словників.
3. Скласти синонімічні та антонімічні ряди лексем з використанням словника синонімів та антонімів французької мови.
4. Описати значення лексем з використанням тлумачних словників.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ.

1. Предмет порівняльної лексикології, основні методи лексичного аналізу.
2. Синхронічний та діахронічний аспекти вивчення лексики.
3. Поняття системи, лексика як система.
4. Слово як основна одиниця мови.
5. Знакова природа слова. Значення слова як структура.
6. Фонетичні та граматичні характеристики французького слова у порівнянні з українським.
7. Основні фактори впливу на формування лексики.
8. Семантичний розвиток лексики.
9. Полісемія та моносемія.
10. Звуження, розширення та зміщення значення.
11. Метонімія. Метафора.
12. Гіпербола. Літота.
13. Евфемізми.
14. Словотворення як засіб розвитку лексики. Спільні риси та відмінності словотворення французької та української мов.
15. Особливості творення та функціонування фразеологічних одиниць у французькій мові.
16. Джерела походження запозичень у французькій та українській мовах.
17. Проблема визначення предмета словотворення.
18. Принципи розмежування словотворчого та морфематичного аналізів лексем.
19. Засоби словотворення у французькій та українській мовах.
20. Природа умотивованості словотворчого значення (основні чинники).
21. Основні принципи класифікацій лексики.
22. Особливості синонімії у французькій та українській мовах.
23. Антоніми, їхнє відношення до синонімів.
24. Архаїзми та неологізми.
25. Різновиди омонімів.
26. Фразеологія як проблема аналітичного слова, методологічні проблеми фразеології.
27. Структурно-граматичні особливості фразеологічних одиниць.
28. Класифікація фразеологічних одиниць за Ш.Баллі та В.Виноградовим.
29. Лексико-стилістичні особливості фразеологічних одиниць французької мови.

30. Визначення лексикографії. Основні проблеми укладання словників.
31. Види словників.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ТА КУРСОВИХ РОБІТ.

1. Словотворення та переосмислення у номінативній системі французької та української мов.
2. Словотворення як засіб номінації у французькій та українській мовах.
3. Особливості віддієслівного та відіменникового словотворення французької та української мов.
4. Особливості запозичення у французькій та українській мовах.
5. Співвідношення загальних засобів словотворення французької та української мов.
6. Вираження семантичних словотвірних категорій у французькій та українській мовах.
7. Засоби позначення дії у французькій та українській мовах.
8. Засоби позначення якості у французькій та українській мовах.
9. Засоби позначення особи у французькій та українській мовах.
10. Засоби позначення предмета (зряддя) у французькій та українській мовах.
11. Порівняльна характеристика оцінної суфіксації французької та української мов.
12. Порівняльна характеристика омонімії у французькій та українській мовах.
13. Проблема вираження багатозначності у французькій мові порівняно з українською.
14. Зіставна характеристика закономірностей формування синонімів у французькій та українській мовах.
15. Фразеологічна та граматична десемантизація лексичних одиниць (на прикладі французької та української мов).
16. Проблема лакун (на прикладі французької та української мов).
17. Особливості формування значення та граматичних моделей фразеологізмів французької та української мов.
18. Зіставна характеристика лексичного устрою фразеологізмів французької та української мов.
19. Особливості конкретизації лексичного значення (на прикладі французької та української мов).

20. Зіставна характеристика лексико-граматичної організації висловлювання французької та української мов.
21. Особливості префіксації у французькій та українській мовах.
22. Проблема мотивації лексичного значення у французькій та українській мовах.
23. Особливості функціонування метафоричних та метонімічних позначень у французькій та українській мовах.
24. Проблема визначення слова у французькій та українській мовах.
25. Граматична характеристика слова у французькій та українській мовах.
26. Особливості функціонування інтернаціоналізмів у французькій та українській мовах.
27. Структурно-семантичні особливості неологізмів на прикладі французької та української мов.
28. Структурно-семантичні особливості архаїзмів на прикладі французької та української мов.
29. Зіставна характеристика синонімів французької та української мов.
30. Зіставна характеристика антонімів французької та української мов.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: Изд. Иностран. Лит-ры, 1955.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика. – М.: Прогресс, 1974.
3. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. – Київ: АртЕк, 1997.
4. Гак В.Г. Сопоставительная лексикология. – М., 1977.
5. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984.
6. Дятчук В.В., Пустовіт Л.О. Семантична структура і функціонування лексики української та французької мови. – Київ, 1983.
7. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику (русский перевод). М., 1978.
8. Левит З.Н. Лексикология французского языка. – М., 1979.
9. Лопатникова Н.Н., Мовшович Н.А. Лексикология современного французского языка. – М.: Высшая школа, 1982.
10. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование. – М.: Наука, 1971.
11. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ, 1973.
12. Сучасна українська літературна мова. Київ, 1993.
13. Чеснович Е.П. Хрестоматія по лексикології французького мови. Л., 1981.

СЛОВНИКИ.

1. Бурбело В.Б., Венгренивська Г.Ф., Андрашко Е.М. та ін. Французько-український словник. Київ, 1982.
2. Венгренивська Г.Ф., Венгренивська М.А. Французько-український фразеологічний словник. Київ, 1987.
3. Головащук С.І. Словник-довідник з правопису та слововживання. Київ, 1989.
4. Gilbert P. Dictionnaire de mots nouveaux. P., 1971.